

KUSHTETUTA E KOSOVËS

1. Roli i kushtetutës.

- a. Kufizimi i kompetencave.
- b. Procedurat a amandamentimit.
- c. Dispozitat që nuk mund të amandamentohen.
- d. Garantimi i të drejtave të njeriut. Konventa Evropiane e Të Drejtave të Njeriut. **Nevoja për avancimin e të drejtave të njeriut që kanë të bëjnë me mbrojtjen e minoriteteve në arsim, punësim dhe për zhvillimin religjioz dhe kulturor të tyre.**

2. PARIMI I NDARJES SË KOMPETENCAVE. Në shoqëritë e ndara, modeli i Uestminstrit nuk funksionon. Zor se mund të bëhet alternimi i kompetencave.

MIRËPO - ndarja e kompetencave nuk është panace.

RREZIQET E NDARJES SË KOMPETENCAVE.

- a. Përforcimi i dispozitave.
- b. Rreziku nga bllokimi.
- c. Mungesa e opozitës dhe hapësira shumë e vogël për zgjedhje demokratike.

Ndarja e kompetencave si formë e TRANZICIONIT.

STRUKTURA E QEVERISË.

3. Legjislatura.

- a. Metoda e zgjedhjeve. Shih shënimin e ndarë.
- b. Marrëdhënia me ekzekutivin: Ideja e qeverisë së përgjegjshme. Alternativat e qeverisë së përgjegjshme. Shembujt e Austrisë dhe Irlandës Veriore.
- c. Roli i komisioneve.
- d. Mbrojtja e minoriteteve. Shumicat e ngarkuara/ vetot e minoriteteve. Procedurat e ziles alarmuese. Shembulli i Belgjikës.
- e. Dispozitat për shpërbërjen e legjislaturës.

4. Ekzekutivi.

- a. Roli i presidentit. 'Super-presidenti'? Shembulli i Nelson Mandelës. Roli i udhëheqësisë. Presidenca e dyfishtë me kërkesën për veprim të përbashkët për çështjet fundamentale?
- b. Roli i miratimit të komuniteteve të kryqëzuara dhe proporcionaliteti në emërimet ekzekutive. Shembujt e Austrisë dhe Irlandës Veriore.
- c. Parimet e përgjegjësisë së Kabinetit.

5. Shërbimi gjyqësor dhe publik.

- a. Parimet e PAANSHMËRISË dhe PROPORCIONALITETIT.
- b. Emërimi i gjykatësve nëpërmjet procesit të paanshëm dhe jopolitik. Komisioni për Emërime Gjyqësore. Mirësjellja gjatë periudhës së shërbimit. Politikanët nuk do të jenë në gjendje t'i shkarkojnë ata.
- c. Emërimi i shërbyesve civilë dhe i zyrtarëve publikë me anë të procesit të paanshëm dhe jopolitik. Komisioni i Shërbimit Civil. Komisioni për Emërime Publike.

6. Parimi i decentralizimit. Mirëpo, duhet të kombinohet me parimin që përfiton dhe ngarkon duhet të varet nga nevoja e jo nga gjeografia. Komunitetet kulturore dhe linguistike. Shembujt e Belgjikës dhe Estonisë. Ideja e federalizmit personal. Ideali i **AUTONOMISË GRUPORE** në kuadër të një kornizë kombëtare të të drejtave dhe detyrave.

7. Lidhjet me vendet tjera pa kompromentuar parimin e sovranitetit. Shembulli i Këshillit Verior/Jugor, që lidhë Irlandën Veriore që mbetet pjesë e Britanisë së Madhe, ndërsa Irlanda vend i ndarë. Të kërkoet bashkëpunimi me anë të marrëveshjes derisa në të njëjtën kohë respektohen identitetet e kombeve të ndryshme

Vernon Bogdanor,
July 2006.

Pavarësia e gjyqësorit

Tryeza e rrumbullakët parlamentare
mbi çështjet kushtetuese

Definicioni i kushtetutës

- Ligje themelore; strukturë themelore e qeverisjes
- Kushtetutshmëri demokratike
- Liri individuale
- Të drejtat e bashkësive
- Pushtet i kufizuar i qeverisjes

Të drejtat individuale karshi mendimi të shumicës

- Kush vendosë?
- Gjyqësor i fuqishëm dhe i pavarur
- Të drejtat e njeriut kanë përparësi ndaj vërejtjeve (kundërshtimeve) të shumicës

Sundimi i ligjit

- Gjykata të fuqishme, të pavarura
- Autoritet
- Resurse
- Prestigj
- Të mbahen të përgjegjshëm zyrtarët shtetëror ndaj ligjeve dhe rregulloreve

Pavarësia gjyqësore

- Aspektet individuale dhe aspektet institucionale:
- Gjyqtarët individë duhet të jenë të pavarur
- Gjyqtarët si trup, duhet të jenë të lirë nga çdo ndikim nga organet tjera shtetërore.

Si të sigurohet pavarësia

- Kryesisht duke i mbajtur pagat dhe postet e gjyqtarëve të paprekura nga fuqitë e jashtme.
- Mbajtja e funksionit gjatë "sjelljes së mirë"
- Fuqizohet siguria në paga dhe pozita.

Cilat janë obligimet e gjyqtarëve?

- Pa anshmëri, personale ose tjetër
- Integritet i plotë
- Sjellje etike
- Shtimi i mundësisë së zgjedhjes për gjyqtarë është fundamentale.
- Të përgatitur juridikisht, me integritet të plotë
- Nga shtresa të ndryshme të popullatës

Rezoluta e KB 40/32 dhe 40/146 1985

- Përvoja e nxjerrë shumë-kulturore
- Garantuar nga shteti dhe paraparë në kushtetutë
- Detyra e organeve tjera për respektimin e pavarësisë së gjyqësorit.

Nenet 2 & 3

- Vendosja e çështjeve në mënyrë objektive dhe pa kufizime, ndikime ose ndërhyrje
- Autorizime ekskluzive për të vendosur se çfarë bie në kuadër të kompetencës gjyqësore

Neni 4

- Pa ndërhyrje të paarsyeshme në procesin gjyqësor, pa revizion të vendimeve gjyqësore.
- Rezervimi i rishqyrtimit gjyqësor dhe ndërmjetësimit ose zëvendësimit.

Nenet 5, 6 & 7

- Mbrojtja e kompetencës gjyqësore
- Pavarësia e gjyqësorit kërkon që gjyqtarët ta zbatojnë procedurën në mënyrë të drejtë dhe duke i respektuar të drejtat e palëve.
- Shtetet të sigurojnë mjetet adekuate për gjyqësorin në kryerjen e funksioneve të veta.

Çështjet tjera

- Liria e shprehjes, bashkimit dhe tubimit
- Standardet në përzgjedhjen e gjyqtarëve, përzgjedhje mos të jetë në duart e qeverisë dhe administratës

Kushtet e shërbimit

- Mandati
- Pavarësia, dhe siguria, shpërblimi, pensionimi, moshë e pensionimit
- Sigurohen në mënyrë adekuate me ligj.

Shkarkimi nga detyra/disiplina

- Të parashikohet procedura ligjore definitive për shkarkimet disiplinore.
- Procedimi i kërkesave me shpejtësi dhe në mënyrë korrekte

Siguria financiare, promovimi, imuniteti

- Pa dallime në shpërblim dhe beneficione gjatë mandatit.
- Promovimi i bazuar në faktorët objektiv
- Imuniteti personal. Vendimi mbi arrestimin të merret nga organi gjyqësor.

Resurset

- Gjyqtarët të mbrohen nga ndikimi i pjesëve tjera të pushtetit
- Financim adekuat, punësim dhe shkarkim i personelit gjyqësor, nxitje dhe organizim i informatave.

Gjatë mandatit gjyqësor

- Të mirëmbahet besimi publik
- Pasi të emërohen gjyqtarët, ata t'u përmbahen në mënyrë rigorozë standardeve etike. Ose përmes vet-rregullimit ose përmes respektimit të kodit
- Pa perceptime të pikëpamjeve politike, pa korrupsion, dhe tipare jo etike

Parimet e Bangalorit për sjelljen gjyqësore

- Gjashtë vlerat themelore
- Pavarësia,
- Paanësia
- Integriteti,
- Zotësia,
- Barazia
- Kompetenca

Korniza kushtetuese

- Mënyra më e mirë nuk është e gdhendur në gur.
- Vendosja e gjërave në kontekst dhe në perspektivë
- Perceptimi i tanishëm
- Aspekti i Bashkimit Evropian.

Përfshirjet e propozuara për kushtetutën e re

- Pavarësia e gjyqësorit
- Ndarja e pushteteve
- Ekuilibrimi i pushteteve
- Detyra specifike për secilën degë dhe për gjyqtarë.

Përfaqësimi

- Nevoja për bashkëbisedues
- Ministria e Drejtësisë, këshilli gjyqësor, etj.
- Dega e pavarur duhet ta përfaqësojë vetveten.

Gjykatat Kushtetuese

- Rishqyrtimi i legjislacionit dhe akteve ekzekutive.
- Përzgjedhja e gjyqtarëve të rëndësishë themelore
- Ideale do të ishte, që shqyrtimi gjyqësor të bëhet nga gjykatat e rregullta ose nga gjyqtarët e emëruar rregullisht.

Papërshtatshmëria

- Lidhjet personale ose profesionale
- Aktivitetet komerciale
- Zakonisht, pagesat për punën akademike, artistike.

Transparenca

- Transparenca financiare mund të ndihmojë rritjen e shkallës së përgjegjshmërisë
- Transparenca është esenciale

Administrata gjyqësore

- Gjyqësia duhet të menaxhojë vetë resurset vetjake.
- Shpeshherë si problem paraqitet përgjegjësia buxhetore
- Procedurat transparente.

Tryezë e Rrumbullakët e OSBE-së mbi Çështjet Kushtetuese

Gjyqësori

Fredrik Majkëll Lorenc JD, LLM

Grupi për të Drejtën Publike Ndërkombëtare dhe Politika

Pushteti dhe funksionet

- Gjyqet do të sigurojnë drejtësi njëloj për të gjithë. Ato do të përkujdesen për mbrojtjen e interesave legjitime të gjithë qytetarëve, individëve, entiteteve legale, dhe shtetit.
- Gjyqet do të jenë përgjegjëse për administrimin e drejtësisë në përputhje me Kushtetutën si dhe statutet, normat dhe ligjet e obligueshme ndërkombëtare.

Struktura e Gjyqësorit

- Pushteti gjyqësor realizohet përmes dispozitave kushtetuese apo legjislacionit kushtetues.
- Opsioni i 1-rë: **Gjyqet do të përbëhen nga [shënimi emrat e gjyqeve].**
- Opsioni 2-të: **Gjykatat do të përbëhen nga Gjykata Kushtetuese, Gjykata Supreme, dhe gjykatat e tjera, si ato të çarkut, komunale dhe gjykatat për kundërvajtje, që parashihen me ligj.**

Gjykata Supreme

- **Gjykata Supreme do të jetë instanca më e lartë e ankesave në shtet, ndaj dhe ankesat ndaj gjykatave të tjera, përfshirë këtu edhe gjykatat e specializuara do të jenë nën jurisdiksion (autoritetin) e kësaj gjykate.**

Gjykata Kushtetuese

- "Gjykatat nuk e kanë as pushtetin e forcës e as të ndalimit të financimit, prandaj, meqë për këto çështje ato varen nga mbështetja e publikut, sidomos në vitet e para, duhet të kenë kujdes, dhe të mos ia ulin autoritetin vetes, duke u marrë me çështje, të cilat mund të zgjidhen shumë më mirë nga institucionet e tjera."
- **Prof. Herman Shvarc, Shkolla Juridike Amerikane**

Austria

- Kushtetuta e Austrisë ishte e para në botë që ka rregulluar me ligj (në vitin 1920), kontrollin nga ana e gjyqësorit, që më vonë u njoh me emrin "sistemi austriak". Sipas këtij sistemi ekziston një gjykatë e veçantë kushtetuese e cila merret me shqyrtimin dhe verifikimin e kushtetutshmërinë së ligjeve. Së këndejmi, shumë vende të Evropës e kanë pranuar sistemin austriak pas Luftës së Dytë Botërore.

Përvoja e Latvisë

- Programi për çmimin (Ciceron 2005) për gjyqet e reja (moderne), është fokusuar në transparencë, seancat e hapura gjyqësore dhe fushatën mbi marrëdhëniet me publikun, gjë që ka ndihmuar në bindjen e qytetarëve se gjyqi është duke punuar për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të tyre.

Latvia (vazhdimi)

- "Roli i Gjykatës Kushtetuese është i dobishëm dhe i domosdoshëm sidomos gjatë periudhës së tranzicionit politik në disa vende të vogla, ku disa gjëra duhet t'i bëjnë më ndryshe në krahasim me Gjykatën Kushtetuese Gjermane (tradicionale)"

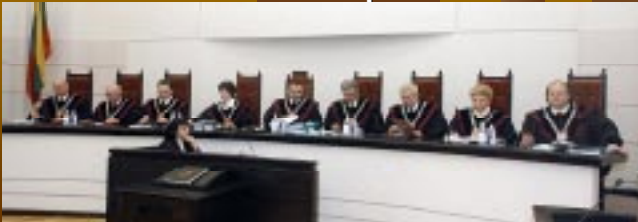
Znj. Gjintra PEDEZE, Këshilltare e Kryetarit të Gjykatës Kushtetuese të Latvisë

Kushtetuta lituaneze

■ KAPITULLI I VIII GJYKATA KUSHTETUSE

Neni 102

Gjykata kushtetuese do të vendosë lidhur me atë nëse ligjet apo aktet e tjera të Seimas (Kuvendit) janë në kundërshtim me Kushtetutën si dhe nëse dekretet e Presidentit të Republikës dhe të

Pavarësia e gjyqësorit

- Gjyqësia e [emri i shtetit] do të jetë autonome dhe e pavarur.
- Gjyqtarët do të jenë autonomë, të pavarur dhe do të veprojnë vetëm në përputhje me ligjin.

Pavarësia gjyqësore

Tri herë në historinë e Amerikës, shumica dominante politike e ka sfiduar haptazi pushtetin dhe pavarësinë e Gjykatës Supreme të SHBA-ve si institucion:

- 1805 Mosbesimi i Ndjekjes Gjyqësore
- 1868 propozoi ligjin për kufizimin e jurisdiksionit të Gjykatës Supreme
- Plani "Court-packing" i Franklin Ruzveltit në vitin 1937.

Pavarësia Gjyqësore

- "Se deri në çfarë shkalle do të ruhet pavarësia gjyqësore do të varet në njëfarë mase nga respekti i publikut ndaj gjyqësorit. Kultivimi i këtij respekti dhe përmbajtja apo ruajtja e vullnetit të mirë të publikut, pa iu nënshtruar opinionit publik mbetet një sfidë për gjyqësinë federale.
- Kryetari i Gjykatës Supreme të SHBA-ve Uilliam H. Renkuist Mars 2004

Ngjarjet në SHBA

- Kongresi u përpoq ta zhvesh Gjykatën Supreme të SHBA –ve nga juridiksioni për të proceduar me rastin e Hamdan kundër Rumsfeld, kur u fuqizua Akti mbi Trajtimin e të Burgosurve në dhjetor 2005 duke cituar "asnjë gjykatë, drejtësi, apo gjykatës" nuk ka juridiksion t'i dëgjoj kërkesat e caktuara të parashtruara nga ana e të arrestuarve në gjirin Guantánamo.

Pavarësia gjyqësore

- Institucionet e shtetit dhe organet administrative duhet t'i binden vendimeve të gjyqit; këto subjekte nuk duhet t'i ndryshojnë as vendimet e gjykatës e as ta vonojnë ekzekutimin e tyre.

Mandati: Opcionet

- Gjykatësit e Gjykatës Supreme duhet të zgjidhen në afat prej [X] viteve dhe mund të zgjidhen përsëri në zyrë. Mandati i gjykatësve të gjykatave tjera duhet të përcaktohet me ligj.
- Këshilli Gjyqësor duhet të ketë përgjegjësinë për disiplinën dhe largimin e gjykatësve [sipas ligjit].
- Gjykatësit mund të shkarkohen, suspendohen, transferohen ose pensionohen vetëm në bazë, dhe si subjekt garancioni sipas ligjit.
- Gjykatësi duhet të lirohet nga detyra, vetëm nëse është shpallur fajtor për ndonjë krim, që ia pamundëson kryerjen e funksionit të tij, [ose] nëse ai shpallet i paaftë përgjithmonë për ta kryer funksionin, [ose ndonjë arsye tjetër e përcaktuar me ligj].

Zgjedhja e gjykatësve: Tri opsione

Opsioni 1: Zgjedhja me bashkëpunim

- Gjykata [Supreme/kushtetuese /të tjera] përbëhet nga [9] gjykatës. Kryetari duhet t'i zgjedh [3] prej gjykatësve. Kuvendi duhet t'i zgjedh [3] prej gjykatësve dhe Këshilli Gjyqësor duhet t'i zgjedh [3] prej gjykatësve për gjykatën [Supreme /Kushtetuese/të tjera].

Opsioni 2: Sistemi pluralist

- Gjykatësit e Gjykatave duhet të zgjidhen nga kryetari dhe të miratohen nga [2/3] e deputetëve të Parlamentit [dhe Këshillit Gjyqësor].

Opsioni 3: Sistemi me shumicë votash

- Gjykatësit e gjykatave duhet të zgjidhen me [2/3] e deputetëve të Parlamentit [dhe të miratohet nga Këshilli Gjyqësor].

Paanshmëria

- Gjykatat e të drejtës duhet të jenë autonome dhe të pavarura nga çdo organ, autoritet, zyrë, grup individësh, apo individ.
- Gjatë mandatit të tyre, gjykatësit nuk duhet të mbajnë ndonjë zyrë publike apo të angazhohen në ndonjë shërbim tjetër apo profesion, që nuk parashihet me ligj për të mos qenë në mospajtim me funksionin gjyqësor.

Kualifikimet dhe diversiteti

- Gjykatësit e të gjitha gjykatave duhet të jenë të pavarur dhe të paanshëm. Ata duhet të jenë juristë të shquar të karakterit të lartë moral, me kualifikime adekuate, përfshirë këtu edhe arsimimin e lartë në drejtësi. Anëtarësimi i gjyqësorit duhet të pasqyroj diversitetin e njerëzve.

Tryeza e Rrumbullakët e Parlamentarëve dhe Ekspertëve Kosovarë për Çështjet Kushtetuese

Përfshirja e të drejtave të njeriut në Kushtetutë

Gjykata Kushtetuese e Bullgarisë

20-22 korrik 2006

Shkup, IRJ e Maqedonisë

Të drejtat e njeriut janë pjesë e kushtetutës.

Ndaj, përfshirja e tyre në Kushtetutë është *conditio sine qua non*.

Organizimi i institucioneve në çdo Kushtetutë për të ushtruar pushtetin si – pushtete të veçanta- bëhet për një qëllim të veçantë- për të garantuar respektimin e të drejtave njerëzore/ individuale. Pikërisht për këtë arsye kushtetuta miratohet- këtu është qëllimi dhe justifikimi i saj. Deklarata e të Drejtave të Njeriut, e miratuar në gusht të vitit 1789, nga Asambleja Nacionale e Francës pos të tjerash vë në dukje se një shoqëri e cila nuk ka ndarje të pushteteve dhe që nuk i mbron të drejtat e individit, nuk ka kushtetutë /neni 16/; me fjalë të tjera, ndarja e pushteteve dhe të drejtat e njeriut shkojnë së bashku dhe ato përbëjnë dy komponente të domosdoshme për një Kushtetutë. Kjo deklaratë është një njohje zyrtare e vlerave të individit.

Në Kushtetutë të drejtat njerëzore bëhen të drejta elementare

Të drejtave elementare u obligohen autoritetet publike.

Të drejtat elementare dhe kushtetuese shpeshherë përdoren si sinonime. Ndërsa, në ditët e sotme nocioni i – të drejtave elementare- është zgjeruar si për nga përmbajtja ashtu edhe për nga aplikimi i tij – madje i ka tejkaluar kufijtë e shteteve dhe është në gati një parim (institucion) të ligjit të Bashkësisë Evropiane me Kartën mbi të Drejtat Elementare të Bashkimit Evropian.

Të drejtat elementare i obligojnë legjislativin, ekzekutivin dhe degën e gjyqësorisë që këto të drejta t-i zbatojnë drejtpërsëdrejti si ligje. Së këndejmi, autoritetet publike janë të obliguara që t-i mbrojnë ato- të gjitha ligjet (aktet) e autoriteteve duhet t-i respektojnë të drejtat elementare dhe të mos ndërhyjnë në këtë sferë, përpos në raste të veçanta kur një gjë e tillë përligjet me shkaqe kushtetuese. Në qoftë se të drejtat e individit, të proklamuar në Kushtetutë, shkelen, atëherë ka të drejtë individit, të cilit i janë shkelur të drejtat ka të drejtë të kërkojë eliminimin e kësaj shkeljeje, respektivisht ka të drejtë për dëmshpërblim dhe kompensim. Ndërsa, ekzekutivi i kërkesave të tilla është detyrë e ligjvënësve.

Të drejtat elementare paraqesin formën e përshtatshme, përmes së cilës midis individëve dhe shoqërisë bëhet një këmbim i vlerave që janë të rëndësishme vitale për të dyja palët. Të drejtat elementare i përforcojnë gjykimet e vlerave kushtetuese që e avancojnë mbrojtjen e të drejtave individuale. Në të drejtat elementare përfshihen ato parime dhe norma që janë të domosdoshme për mirëqenien normale të individit si person ose si qytetar. Ato strukturojnë marrëdhënie, pa të cilat përmbushja e nevojave të një personi, nga njëra anë, dhe përshtatja e tyre me interesat publike, nga ana tjetër, do të ishte e paimagjinueshme. Megjithatë, realizimi i të drejtave elementare është i mundshëm vetëm aty ku shteti e një kapacitetin individual të secilit person.

Natyra e të drejtave elementare:

- të drejtat subjektive /në ligjin- sferën publik-e /.
- vlerat objektive;

Në fakt, njohja e të drejtave elementare si burim i të drejtave subjektive individuale në të drejtën publike është arritur pasi është kaluar një rrugë e gjatë dhe përmes shumë zhvillimeve historike, duke filluar nga programet dhe parimet për ushtrimin e pushtetit politik dhe duke vazhduar deri te zbatimi i të drejtës së subjekteve për ankesë kundër autoriteteve publike, fillimisht vetëm kundër ekzekutivit. Vetë agjenda e krijimit të shoqërisë civile është mbështetur në ndërtimin e të drejtave elementare, të cilat gradualisht u shpërfaqën dhe –shndërruan- në të drejta subjektive për mbrojtjen e të drejtave dhe lirive të secilit person. Paraqitja e të drejtave sociale në kushtetutat moderne dhe përfshirja e tyre në katalogun e të drejtave elementare si të drejta subjektive shënoi një përpjekje, që përmes garancive kushtetuese, të mbulohet edhe funksionimi social i shtetit. Natyra e të drejtave elementare si të drejta subjektive e justifikon kuptimin e tyre parësor/ specifik- qëllimi i të drejtave elementare është që para së gjithash ta mbrojnë individin dhe të drejtat e tij/ saj, që të jetë i lirë nga ndërhyrjet e autoriteteve publike.

Justifikimi i të drejtës subjektive përfshihet në një normë të rendit legal/ në rastin tonë, një dispozitë kushtetuese lidhur me të drejtat elementare/, që mund ta përligjë qoftë drejtpërsëdrejti apo edhe përmes një veprimi ligjor një pretendencë/ kërkesë të një qytetari të caktuar. Prandaj, norma legale mund të shërbejë si bazë për interesat individuale të qytetarëve, në mënyrë që qytetari, si bartës i të drejtës, të mund të kërkojë nga autoritetet publike dhe personave (palëve) -të treta- respektimin e të drejtave. Kapaciteti i të drejtave elementare të qytetarëve si burim i të drejtave subjektive në të drejtën publike është më i rëndësishmi për nga natyra.

Të drejtat elementare kanë po ashtu edhe një domethënie tjetër, po aq të rëndësishme në aspektin e kuptimit “objektiv”: ato janë parime objektive të rendit ligjor kushtetues, dhe njëherësh edhe të rendit të përgjithshëm ligjor.

Çfarë mbrohet me Kushtetutë? – thelbi i të drejtave elementare.

Dy parime lidhur me esencën e të drejtave elementare:

- liria;
- pjesëmarrja/involvimi.

Rrjedhimisht, kemi dy kategori kryesore

- të drejtat mbrojtëse/ negative;
- të drejtat pjesëmarrëse/ pozitive

Meqë të dy kategoritë e të drejtave janë të ndryshme për nga natyra, ato gëzojnë mbrojtje të ndryshme.

Cilat të drejta njerëzore të shpallen si të drejta elementare në Kushtetutë?

Së pari, të drejtat për mbrojtje që merren me mbrojtjen e të drejtave private të individëve ndaj autoriteteve publike. Së dyti, domsdoshmërisht të drejtat për pjesëmarrje/ shoqërore.

Fillimisht, ndryshimet kushtetuese, të nxitura nga të drejtat e natyrshme, kanë treguar mirëkuptim ndaj sigurimit të lirisë për ankesën e individit ndaj autoriteteve publike. Të drejtat religjioze, e drejta e lirisë së shprehjes, mbrojtja e pronës dhe liritë tjera duhet të sigurojnë hapësirë dhe mundësi për të gjithë që të kenë mundësi të marrin vendime dhe veprime individualisht, - të lirë nga shteti-. Ndaj dhe funksioni i kushtetutës sa i përket të drejtave elementare ka qenë kryesisht “mbrojtës” d.m.th. kufizimet para autoriteteve publike. Madje, edhe tani ky funksion dhe kjo specifikë e të drejtave elementare si të drejta të mbrojtjes/ Abwehrrechte- dt., droits-resistances-fr./ është shumë me rëndësi dhe ka dimensione të reja – p.sh. pacenueshmëria e të dhënave personale dhe e regjimit të tyre.

Aspekti tjetër mbështetet në teorinë e pjesëmarrjes së qytetarëve në të arriturat e shtetit. Kjo ide është drejtpërdrejt e ndërlidhur me nocionin mbi shtetin social dhe doktrinën ligjore gjermane. Pjesëmarrja do të thotë e drejta e secilit për të marrë pjesë në vendimmarrje, duke bërë të mundur kësajsoj ndikimin e të drejtave dhe interesave të individëve të caktuar. Në këtë kuptim pjesëmarrja është një element i shtetit demokratik dhe të drejtave të njeriut /Teilhaberechte-dt., droits-exigences-fr./ ku përfshihen të drejtat për të dalur ne zgjedhje, liria për të krijuar shoqata dhe kuvende etj. Megjithatë, lidhja ndërmjet përfshirjes dhe shtetit social shtrihet në domenin e përfshirjes në të arriturat ekonomike dhe sociale të shtetit dhe shoqërisë. Qëllimi këtu nuk është që të mbrohet individi nga përzierja e autoriteteve publike, por që të kërkojë një hisë, një pjesë të të arriturave – të sukseseve të arritura të shtetit. Për këtë arsye ato të drejta quhen të drejta të pjesëmarrjes, të drejta pozitive- ato kanë të bëjnë me kërkesën për të marrë pjesë të arriturat, duke konsideruar arritjen e sukseseve si diçka të përbashkët. Këto të drejta mund të ushtrohen vetëm nëse ndërmer masa të caktuara dhe siguron atë që nevojitet për të krijuar, në radhë të parë kushte ekonomike për realizimin e të atyre të drejtave sociale. Këto të drejta pranohen më mirë si të drejta elementare sociale- e drejta për punë, e drejta për pushim, etj.

Nocionet e të drejtës për mbrojtje dhe për pjesëmarrje, që në Gjykatën Kushtetuese të Bullgarisë paraqesin po ashtu të drejtë precendentale kanë një bazë dhe natyrë të ndryshme nga ato dy grupe të të drejtave elementare, që edhe pasqyrojnë mekanizmat e ndryshme të mbrojtjes të tyre. Meqë ra fjala, ky dallim e rritë të kuptuarin e gjerë, kryesisht në ideologjinë ligjore amerikane, se të drejtat pjesëmarrëse nuk janë fundamentale për nga natyra dhe nuk janë të barabarta me të drejtat/liritë klasike. Argumentet në vijim janë dhënë për shkak të kësaj: së pari financiare: të drejtat e tilla sociale mund të ushtrohen vetëm nëse i kemi kapacitetet përkatëse ekonomike; së dyti, procedurale: shumë të drejta sociale nuk mund të definohen qartazi, prandaj në parim nuk janë mbrojtëse d.m.th. ushtrimi i tyre nuk garantohej me anë të mbrojtjes gjyqësore. Aty ku teoria juridike influencohet nga ato qëndrime, ekziston një hierarki në të drejtat elementare të qytetarëve: të drejtat e justifikueshme shihen si klasike dhe më të larta për nga rangu sesa të drejtat sociale. Ky kuptim, po ashtu, rekomandon se të drejtat sociale duhet të jenë të diferencuara nga të drejtat elementare dhe se duhet të vendosen në norma kushtetuese të cilat i rregullojnë qëllimet kryesore të shtetit ose direktivat programore ndaj ligjvënësve.

Megjithatë, teoria moderne juridike në masë të madhe e përkrah qëndrimin se të drejtat sociale janë në masë të barabartë fundamentale. Kjo mbështetet nga deklaratat se preferenca ndaj njërit lloj të të drejtave ose tjetrit është një zgjedhje politike, rezultatet e së cilës do të mund të ishin fatale madje edhe për vlerat e mbrojtura nga vet Kushtetuta.

Një shembull indikativ është liria e mendimit ose e drejta/liria e të shprehurit si e drejtë klasike individuale: ka për qëllim që secilit t'i sigurojë mundësinë për t'u zhvilluar si person dhe për të grumbulluar njohuri në mjedisin natyror dhe social të tij ose saj; theksi i njëanshëm në natyrën e justifikueshme të kësaj të drejte nuk është i mjaftueshëm për përmbushjen e këtij qëllimi – ditëve të sotme, shpërndarja e informatave është një industri masive; shumë veprime ndërmerren nga shteti në mënyrë që liria e të menduarit të mund të mbrohet si duhet d.m.th. e drejta për informim mbështetet nga obligimi në anën e shtetit për sigurimin e informatave të nevojshme.

Në fakt, ky shembull i ilustron përpjekjet e praktikës moderne kushtetuese për tejkalimin e kundërshtisë së brenda qenësishme ndërmjet “të drejtave mbrojtëse” dhe “të drejtat pjesëmarrëse/sociale”. Zgjidhja kërkohet përmes gjetjes së përgjigjes në pyetjen çfarë do të duhej të ishin parimet dhe vlerat e shoqërisë: vetëm “individualizmi, liberalizmi dhe barazia para ligjit” apo edhe “solidariteti, demokracia dhe mundësitë e barabarta”?

Që të dyja kategoritë u takojnë një Kushtetute moderne me mekanizma të duhura të implementimit dhe përforcimit.

II. TË DREJTAT MINORITARE

Termi.

Termi përfshin dy koncepte të ndara:

- të drejtat individuale të secilit pjesëtarë, qoftë minoritet racor, etnik, religjioz, gjuhësor, kulturor ose seksual;
- të drejtat kolektive që u takojnë një grupi të caktuar minoritar.up.

Mbrojtja minoritare

Nocion i së drejtës ndërkombëtare. Hapat e parë në kohërat moderne janë bërë në vitin 1815 gjatë Kongresit të Vjenës. Pas Luftës së Parë Botërore mbrojtja minoritare bazohej në marrëveshjet bilaterale. Pas Luftës së Dytë Botërore në baza multilaterale; në fillim është futur si shtesë e Deklaratës Universale të vitit 1948 për ta përfshirë këtë çështje specifike. Më vonë pasoi një zhvillim dinamik në kornizën e OKB-së: 1966, Konventa e OKB-së për të drejtat civile dhe politike;

Nën-komisioni për parandalimin e diskriminimit dhe mbrojtjen e minoriteteve.

U caktuan obligimet për autoritetet publike për mos pengimin e grupeve minoritare në ushtrimin e gjuhës amtare, religjionit dhe kulturës së tyre.

Po ashtu, në kuadër të Këshillit të Evropës u zhvillua një rregullim intensiv i të drejtës ndërkombëtare, posaçërisht pas ndryshimeve demokratike në Evropën Qendrore dhe Lindore:

1990 Standardet e Kopenhagës për dimensionet humane;

1991 Takimi i ekspertëve në Gjenevë;

1991 Drafti i Komisionit të Venedikut për një konventë Evropiane për mbrojtjen e minoriteteve;

1992 Karta Evropiane për gjuhët minoritare dhe rajonale;

1995 Konventa kornizë për mbrojtjen e minoriteteve kombëtare.

Kështu, mbrojtja minoritare sipas Konventës kornizë përfshin jo vetëm gjuhën, kulturën, religjionin dhe traditat, por edhe arsimin, mediat, etj.

Ligji kombëtar/ligji kushtetues në dekadat e fundit paraqet një larmi rregulloresh, disa prej tyre shumë të detajuara – për ish-Kushtetutën e Sllovakisë. Në të njëjtën kohë ligji modern kushtetues paraqet edhe fleksibilitet: disa kushtetuta i shpallin të drejtat elementare, që i mbrojnë grupet minoritare pa ato që e kanë statusin e minoritetit kombëtar /Bullgaria/.

Përmbyllje: E drejta ndërkombëtare dhe ligji kushtetues u kanë caktuar autoriteteve publike obligime pozitive për mbrojtjen e grupeve minoritare nëse janë të pranishme kriteret objektive dhe nëse do të manifestohen kriteret e subjekteve.

Rekomandime

Meqë, nuk ka ndonjë model universal të mbrojtjes së minoriteteve, të drejtat e grupeve minoritare duhet të shpallen në Kushtetutë në të dyja rastet: “me” ose “pa” status minoritar, në mënyrë që të drejtat individuale të mund të ushtrohen në bashkësi.

Të sigurohet Ombudspersoni për minoritete me anë të Kushtetutës si një mbrojtje speciale e përforcuar.

Sigurimi i të drejtave elementare në Kushtetutë pa marrë parasysh çfarë është origjina etnike, përkatësia religjioze ose gjuhësore, paraqet një pjesë të garancive për një qëndrueshmëri dhe stabilitet të gjatë në Kosovë.

III. Mekanizmat e implementimit dhe të përforcimit për të drejtat elementare

- Mbrojtja e brendshme-parimi i proporcionalitetit;
- Mbrojtja e jashtme:
- Rruga për në gjykatë gjithnjë duhet të jetë e lirë.
- Kontrolli për kushtetutshmëri/duke përfshirë edhe ankesat individuale kushtetuese?/
- Ombudspersoni/at/rrjeti?/
- Mekanizmat supranacionalë.

Të drejtat elementare, me shpresë edhe mekanizmat mbrojtës, u takojnë krijimit të një sistemi ligjor dhe administrate funksionuese, të një shoqërie civile, çka do të thotë- ato u takojnë konceptit të sundimit të ligjit.

Të drejtat elementare dhe sundimi i ligjit përfaqësojnë një hap kyç drejt të ardhmes evropiane të Kosovës.

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Ronald Hugimstra
Misioni i OSBE-së në Kosovë

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Hyrje:

Ligji për të drejtat e njeriut është ligj
ndërkombëtarë

Prandaj:

Për t'i përfshirë të drejtat njerëzore, në Kushtetutë
njëherësh do të duhej të përfshihej edhe ligji
ndërkombëtarë

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Traktatet kryesisht përmbajnë dhe
mbështeten në ligjin ndërkombëtar

ÇFARË ËSHTË TRAKTATI?

Marrëveshje midis shtetesh

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

SI HYN NË FUQI TRAKTATI?

1. Nënshkrimi
2. Ratifikimi (Miratimi)
3. Shpallja

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Traktatet për të drejtat njerëzore përbëhen nga tri pjesë:

1. Preambula=	1. PËRSE palët janë dakorduar për të rregulluar një çështje
2. Dispozitat kryesore =	2. ÇFARË janë marrë vesh palët për të rregulluar
3. Dispozitat operative =	3. SI janë marrë vesh palët për ta zbatuar marrëveshjen

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

DY NIVELE OBLIGIMESH:

1. Ndaj shteteve të tjera
2. Brenda shtetit

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

DY LLOJE OBLIGIMESH:

1. Sigurimin e të drejtave njerëzore
2. Zbatimin e të drejtave njerëzore

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Shembull për obligimin e 1-rë:

Konventa Evropiane për Mbrojtjen e të Drejtave dhe Lirive Elementare Njerëzore (ECHR)

Neni 1

Palët e marrëveshura, brenda jurisdiksionit të tyre, do t'i sigurojnë të gjitha të drejtat dhe liritë ashtu si është parashikuar në Seksionin (Pjesën) e 1-rë të kësaj Konvente.

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Shembull për obligimin e 2-të:

ECHR

Neni 13

Çdo personi që i janë shkelur të drejtat dhe liritë njerëzore, ashtu si është përshkruar në këtë Konventë, do të ketë mundësi dhe mjete efikase që ti mbrojnë të drejtat përmes autoriteteve shtetërore, pavarësisht nëse kjo shkelje është bërë nga ndonjë person që mban post zyrtar.

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Me fjalë të tjera shteti do të duhej:

Ti respektojë të drejtat e njeriut

dhe

Të ndërhyjë për ta përmirësuar situatën nëse gjërat nuk shkojnë mirë

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Së këndejmi, Kushtetuta do të duhej të:

- Përcaktojë statusin e traktateve në kuadër të rendit juridik shtetëror
- Përcaktojë se si hyjnë në fuqi traktatet në rendin juridik shtetëror
- Sqarojë marrëdhëniet e ligjit të traktatit me Kushtetutën, dhe me ligjin shtetëror
- Përcaktojë obligimet e autoriteteve shtetërore për mbrojtjen e të drejtave njerëzore në legjislacion, me rastin e marrjes së vendimeve si dhe gjatë veprimeve të ndryshme
- Përcaktojë se si do të zgjidhen, përmes procedurave ligjore, rastet e shkeljes të të drejtave njerëzore; dhe në rastin ideal
- Specifikojë mënyrën se si do të sigurojnë autoritetet shtetërore që shkeljet, sapo të tejkalohen, të mos përsëriten më (reagimi)

Të drejtat njerëzore dhe ligji kushtetues

Dy raste të veçanta

1. Holanda
2. Anglia

Holanda

Holanda është Monarki Kushtetuese

Ka Kushtetutën dhe një rol të rezervuar për Mbretin
Mbreti është Sovran

Roli i Mbretit në këtë Monarki në përgjithësi mund të thuhet se është i barasvlershëm me rolin e një Presidenti të Republikës

Holanda

LISTA E TË DREJTAVE

Kushtetuta e Holandës fillon me një listë të drejtash dhe lirish elementare të të gjithë qytetarëve të Holandës. Kjo listë përfshinë 23 dispozita të veçanta, të cilat mbulojnë një mori të drejtash, që në përgjithësi i ngjasojnë Deklaratës Universale për të Drejtat e Njeriut të vitit 1948.

Holanda

STATUSI I TRAKTATEVE

Neni 91

1. Mbretëria nuk është e obliguar t'i respektojë traktatet, por traktatet nuk mund t'i refuzojë pa miratimin e Parlamentit.
2. Në rast se traktati përbanë dispozita që janë në kundërshtim me Kushtetutën, apo të cilat kërkojnë ndryshime në Kushtetutë, atëherë Parlamenti mund të bëjë ndryshime, por vetëm nëse ato miratohen nga shumica prej dy të tretave.

Holanda

HYRJA NË FUQI

Neni 93

Dispozitat e traktateve dhe vendimet e organizatave publike ndërkombëtare që, sipas përmbajtjes së tyre, mund të jetë të obligueshme për të gjithë, bëhen të obligueshme vetëm atëherë kur të jenë bërë publike.
(Dispozitat e traktateve dhe vendimet e vetë-zbatueshme të organizatave publike ndërkombëtare e kanë fuqinë e ligjit.)

Holanda

HYRJA NË FUQI

Neni 95

Ligji parashikon rregulla mbi atë se si bëhen publike traktatet dhe vendimet e organizatave ndërkombëtare publike.

Holanda

MARRËDHËNIET ME LIGJIN VENDOR

Neni 94

Dispozitat ligjore të Mbretërisë që janë fuqi nuk mund të zbatohen nëse zbatimi i tyre nuk është në pajtim me dispozitat e traktateve dhe vendimeve të vetë-zbatueshme të organizatave publike ndërkombëtare.

Holanda

OBLIGIMET PËR TË MBROJTUR?

Neni 73

1. Këshilli i Shtetit do të konsultohet jo vetëm për propozimet ligjore dhe hartimin e rregulloreve, por edhe për propozimet për miratimin e traktateve nga ana e Parlamentit.

(Shqyrtimin e legjislacionit primar edhe subsidiar për të vërtetuar pajtueshmërinë e tij me obligimet që dalin nga traktati, Kushtetuta dhe ligjet e tjera në fuqi)

Holanda

MJETET LIGJORE?

Neni 120

Gjyqet nuk merren me shqyrtimin e kushtetueshmërisë së ligjeve dhe traktateve.

Mirëpo, nëse shqyrtimi bëhet në lidhje me nenin 94, gjyqet megjithatë mund të shqyrtojnë zbatimin e dispozitave ligjore për rastet që i adresohen për të verifikuar pajtueshmërisë me dispozitat e traktateve dhe vendimeve të vetë-zbatueshme.

Anglia

Anglia është Monarki Kushtetuese
Ka një Kushtetutë të qartë
Parlamenti është Sovran

Kjo do të thotë se asnjë ligj nuk mund të jetë më i vlefshëm se sa Ligji (Akti) i Parlamentit

Anglia

STATUSI I TRAKTATEVE

Meqë Parlamenti është Sovran, atëherë traktati që ratifikohet nga Parlamenti e obligon Anglinë në raportet e këtij shteti me vendet e tjera.

Së këtëjmi, asnjë traktat nuk mund të ketë ndikim në rendin juridik të brendshëm të vendit para se traktati të shndërrohet në Ligj të Parlamentit.

Anglia

PËRFSHIRJA E TRAKTATEVE

Traktatet për të drejtat e njeriut kanë fuqi morale në rendin e brendshëm juridik, por jo edhe fuqi ligjore.

Në vitin 1998, Parlamenti e ka përfshirë ECHR-në në kuadër të rendit të brendshëm juridik përmes

Aktit për të Drejtat e Njeriut 1998

Anglia

AKTI I TË DREJTAVE NJERËZORE 1998

Në Aktin e të drejtave njerëzore përsëriten të gjitha të drejtat e parashikuar në ECHR dhe njëherësh përcaktohen procedurat përmes të cilave këto të drejta mund të vihen në jetë në kuadër të rendit të brendshëm juridik si dhe gjatë veprimeve publike dhe procedurave gjyqësore.